

Dvostruka vizija: Dualnost i nedualnost u ljudskom iskustvu

Objavljivanje odobrio *John Welwood*, autor knjige *Toward a Psychology of Awakening*

Ljudi koji žive u modernim kulturama pate zbog ekstremnog stupnja otuđenja nepoznatog u ranijim vremenima – od društva, zajednice, obitelji, starijih generacija, prirode, religije, tradicije, od svog tijela, svojih osjećaja i same ljudskosti. U dehumanizirajućoj tehno-kulturi koja je izgubila iz vida najdublje potencijale ljudske prirode, potrebna je duhovnost koja nam može pomoći da se povežemo s istinskom snagom, ljepotom i vrijednošću bivanja čovjekom. Da bi čovječanstvo krenulo u pozitivnom smjeru potrebna je vodeća vizija o svemu što znači biti čovjek.

I u najboljim vremenima biti čovjek je izazovno i zbunjujuće, obzirom da uključuje življenje na različitim razinama stvarnosti istodobno. Potpuna ljudskost zahtijeva razvijanje smisla za paradoks – uvažavanje činjenice da vrlo različite istine mogu biti istinite u isto vrijeme. Zapravo je ta multidimenzionalna kvaliteta našeg iskustva izvor sve ljudske kreativnosti i veličine.

Dualizam i nedualnost

Svijest većine ljudi ostaje ograničena na jednu razinu stvarnosti: dualističku percepciju, produkt uvjetovanoga egoičkog uma koji postavlja čvrstu podjelu između odvojenog sebstva "ovamo" i svega ostaloga "tamo". Svi naši glavni obrasci samoobrane – represija, otpor, poricanje, izbjegavanje, povlačenje, projekcija, (pr)osuđivanje, odbijanje, disocijacija, agresija – načini su odvajanja sebe od stvarnosti; ostajući po strani, nadomještamo je virtualnom stvarnošću koja je kreacija uma. Ova sklonost ka produciranju vlastite odvojene stvarnosti je pokušaj da zaštitimo sebe od "drugih" – elemenata stvarnosti koji se čine stranima ili prijetećima.

Dualistički ego-um u suštini je mehanizam za preživljavanje, usporediv s očnjacima, pandžama, žalcima, krljuštima, oklopima i bodljama koje životinje koriste za samozaštitu. Održavanje odvojene svijesti o sebi pruža sigurno utočište u jednom nestalnom svijetu stalnih promjena, nepredvidivosti i gubitaka. No obrambene granice koje stvaraju osjećaj sigurnosti isto tako čine da se

osjećamo usamljenima i nepovezanima. Dakle, dok god se ne razvijemo onkraj defenzivnog ego-uma ostajemo izloženi beskonačnom unutarnjem konfliktu, otuđenju i patnji – značajkama onoga što duhovna tradicija Istoka naziva *samsara*.

Srećom, kao ljudska bića imamo pristup i široj dimenziji svijesti, potpuno slobodnoj od dualističkih fiksacija. Istočnjačke duhovne tradicije cijene tu svjesnost bez ega kao našu istinsku, suštinsku prirodu, sam temelj našeg bića. Pristupom u tu čistu nedualnu prisutnost, kao u nekim vidovima kontemplativnog znanja, otkriva se široko otvoreno polje svjesnosti u kojoj odvojenost između sebe i drugih, ili promatrača i promatranoga, nestaje.

Razgrađujući kognitivne filtere koji održavaju podjelu na sebe i druge, nedualna svjesnost otvara vrata za oslobađanje od uvjetovanog uma i uskog, konfliktnog svijeta *samsare*. Ona otkriva apsolutnu istinu, stvari onakve kakve u konačnici jesu: nedjeljive, nepodijeljene, međupovezane. Indijski princip "Ti jesi To" izražava ovo otkriće: naše suštinsko biće nije odvojeno od jestva [*isness*] svih stvari. Ono što jesam nedjeljivo je od cjeline stvarnosti kakva jest, a koja me prožima u svakom trenutku, u bujici tekućeg iskustva.

Ako je dualistički egoički um, koji je orijentiran na preživljavanje, pred-ljudski ili sub-human, nedualna svjesnost bez ega je trans-humana ili nad-osobna [*suprapersonal*] jer otvara širi prostor bića ili prisutnosti, slobodan od naših uobičajenih životnih preokupacija. Ove dvije razine postojanja – sub-humana i trans-humana, *samsara* i nirvana – najvažniji su fokus mnogih istočnjačkih tradicija koje nude putove koji vode od ropstva uvjetovanog uma do oslobađanja neuvjetovane svjesnosti.*

Ljudska sfera

Ovaj potencijal za transcendenciju ograničenosti ljudskih uvjeta zacijelo je najvažnije čovjekovo svojstvo, kako je to pokazao Istok.** No, fokusirajući se na

* Kako duhovni praktikant postupno učvršćuje i integrira nedualnu svjesnost u svoj život, tako blijedi čak i razlika između *samsare* i nirvane. Na višim razinama ostvarenja osjećaj kretanja od *samsare* ka nirvani u potpunosti nestaje. U konačnici dolazi spoznaje da *samsara jest nirvana*, da je dualistička percepcija samo igra svjesnosti, čija je istinska priroda otvorena i slobodna.

** Primijetio sam da je ovo razmatranje o Istoku vrlo generalizirano, i više se odnosi na tradicije Indije i Tibeta, nego na one Kine i Japana. K tome, i Zapad je razvio razumijevanje individualnog razvoja i osobnog iskustva, koje je na Istoku uglavnom nepoznato. Kako

oslobađanje od uvjetovanog postojanja, duhovne tradicije Istoka često ljudsku razinu samu po sebi ne drže osobito zanimljivom i značajnom. Primjerice, u klasičnoj budističkoj misli ljudska je sfera tek jedna od šest domena samsare. To je sfera u kojoj se najsretnije roditi, ali stoga što je biti čovjek najbolja platforma za oslobađanje, a ne zato što sama po sebi ima neki osobiti značaj. To je jedina sfera u kojoj je moguće postati prosvijetljen.

Dok Istok ističe oslobađanje od ljudskih uvjetovanosti, Zapadne duhovne tradicije daju posebnu vrijednost inkarnaciji samoj po sebi, i više ih zanima ispunjenje smisla inkarnacije nego zalaženje iza nje ili iznalaženje načina za oslobađanje od iste. U skladu s tim, Zapad ljudsku sferu cijeni kao treću, prijelaznu stvarnost između neuvjetovane i uvjetovane, trans-humane i sub-humane. Umjesto na oslobađanje, zapad se fokusira na ljudskost kao evolutivno sredstvo pomoću kojeg se božansko, tj. neuvjetovano biće može postupno manifestirati u uvjetovanome, zemaljskom postojanju. Von Dürckheim, jedan od ranih pionira istočno-zapadne psihologije, razliku između Istoka i Zapada sumirao je ovako:

Nama na Zapadu važnije je da se novi zemaljski oblik uzdigne iz istinske prirode i svjedoči Biće ... nego da se ego rastvori u istinskoj prirodi i u Biću.

Zapadne tradicije također ističu potpuno ostvarenje naše ljudskosti, sa svom njenom nesigurnošću i ranjivošću. To zahtijeva potpuni angažman u odnosima i egzistencijalnim situacijama u kojima se nalazimo, a isto tako i sudjelovanje u evolutivnoj zadaći transformacije ovog svijeta. Na primjer, židovsko učenje o *tikkun ha-olam*, "popravljanju svijeta", naglašava važnost potpune angažiranosti i transformacije zemaljskog postojanja. Slično tome, Kristova spremnost da se podvrgne razapinjanju ukazuje na nužnost potpunog sudjelovanja u ljudskim uvjetima kako bi ih pročistili ili ih se oslobodili.

Oslanjajući se na mudrost i Istoka i Zapada, možemo reći da biti čovjek znači biti ranjiv i neuništiv istodobno. Potpuno sudjelovanje u našoj ljudskosti

je primijetio Karlfried Graf von Dürckheim, govoreći o Zen majstoru kod kojeg je učio u Japanu: "Kao majstori, oni se pokazuju u uzvišenom obliku u kojem je svaki osobni element pretvoren u nešto nad-osobno, skoro udaljeno od svijeta, ili barem neuključeno u njega. Rijetko se, ako ikada, sreće sretna ili pateća individua, u čijim očima ispunjenima srećom ili tugom onostrano svjetluca na jedinstven, osoban način ... Je li takav majstor osoba u našem smislu te riječi? Zapravo, psihoterapija se mogla razviti samo u kulturi u kojoj se ljudsko iskustvo samo po sebi smatra zanimljivim i važnim."

uključuje spremnost da se u potpunosti otvorimo za grubost čovjekove egzistencije i osjetimo kako je to biti izložen povrijeđenosti, ograničenosti, uvjetovanju i smrti. Transcendirati našu ljudskost znači stupati u širu domenu čistog bivanja i bezgranične svjesnosti koja ni na koji način nije vezana za uvjetovano postojanje.

Biti u potpunosti čovječan znači podjednako poštivati obje istine – imanenciju, tj. puno sudjelovanje u ljudskosti, i transcendenciju, tj. oslobođanje od nje. Ako pokušamo poreći ranjivost izgubit ćemo dodir sa svojim srcem; ako ne uspijemo spoznati svoju neuništivost, izgubit ćemo pristup prosvijetljenom umu. Biti u potpunosti čovječan znači voljno i svjesno boraviti u objema dimenzijama. To ljudsko postojanje čini krajnje zanimljivim raskrižjem.

Dvostruka vizija: Transcendentna i immanentna istina

Viđenje koje cijeni i uvažava puni raspon ljudskog iskustva uključuje, dakle, tri dimenzije. Prva je samsara, pred-ljudska sfera uvjetovanog postojanja koju karakteriziraju zaokupljenost preživljavanjem i dualističko otuđenje. *Dualizam* egoičkog uma stvara strogu podjelu na sebe i druge, rezultirajući beskonačnom patnjom i konfliktima. Zatim je tu nirvana, trans-humano oslobođenje, koju karakterizira čisto, otvoreno polje svjesnosti koja se ne dijeli na subjekt i objekt. Ta svjesnost nedualnosti je neuvjetovana, budući da nije nastala iz nijednog razloga ili uvjeta. Ona ne nastaje niti nestaje; uvijek je tu, spremna otkriti se umu koji zna kako da se uskladi s njom. Nedualna svjesnost predstavlja vrata za oslobođanje putem otkrivanja apsolutne istine: nema odvojenog sebstva i odvojenih drugih, i time prestaje dualističko otuđenje i konflikt.

Treća je ljudska domena koja dostiže punu veličinu donoseći cjelokupnu otvorenost nad-osobne svjesnosti u osobnu odgovornost i vitalni angažman u situacijama i s ljudima s kojima se susrećemo. Na ljudskoj razini naši životi evolviraju i razvijaju se kroz relativnu *igru dualnosti* – drukčije znanu kao međuljudski odnos. Zapravo je središnja, definirajuća značajka ljudske sfere odnos – mreža interakcija s drugima koja podupire naš život od kolijevke do groba.

Za međuljudski odnos potrebno je dvoje – koji sudjeluju u plesu koji se

stalno kreće unaprijed i unazad, između dvojstva i jednosti [*twoness and oneness*]. Na taj način ljudska sfera služi kao most koji povezuje samsaru – iskustvo odvojenosti – i nirvanu, neodvojenost. Zbog toga je bivanje čovjekom živući paradoks, a također i polje na kojem je moguć široki raspon osjećaja – od nepodnošljive tuge do nezamislive radosti.

Međutim, na sadašnjoj duhovnoj sceni u optjecaju je jednostrana perspektiva koja apsolutnu istinu nedualnosti koristi za podcjenjivanje i omalovažavanje relativne igre dualnosti u ljudskom iskustvu. Ta perspektiva nedualnosti pokazuje se prvenstveno u svjetlu transcendencije, priznajući samo apsolutnu istinu – nepostojanje odvojenih entiteta – kao stvarnost, dok izvanredno postojanje – igru dualnosti – vidi kao nestvarno, iluziju, neistinu. Kako je ustvrdio jedan indijski učitelj, "Gdje god je dualnost, to je stanje sna ... obmana." Ali, gledajući igru dualnosti isključivo kao nestvarnost, taj jednostrani transcendentalizam na rubu je nihilizma – u potpunosti negirajući značaj relativnog iskustva. U ime nedualnosti on stvara vlastiti oblik dualizma stvaranjem podjele između apsolutne istine i relativnog ljudskog iskustva.

Budući da je ljudsko postojanje most koji spaja dva svijeta – apsolutno i relativno, slobodu i ograničenost, neuništivost i ranjivost – ono zahtijeva dvostruku viziju u kojoj spoznajemo da oprečne istine mogu biti istinite u isto vrijeme. U svjetlu apsolutne istine igra dualnosti je iluzorna jer sebstvo i drugi nisu uistinu odijeljeni. Premda se dva vala čine odvojenima i udaljenima, oni su tek prolazne pulsacije jednog te istog oceana. To je transcendentna istina. Ipak, iz relativne perspektive svaki val je zaseban, s vlastitim jedinstvenim značajkama. Ovo je imanentna istina. Takva je perspektiva surfera na valovima koji mora paziti i odgovoriti na jedinstvenu značajku svakog vala, ako hoće surfati vješto i ne ugroziti život.

Dok većina duhovnih učenja prepoznaje paradoks čovjekove situacije, malo njih je uobličilo integralnu perspektivu koje podjednako obuhvaća i transcendentnu i imanentnu istinu. Jedan suvremeni židovski rabin, Rami Shapiro, iznio je takav uravnoteženi pogled uzimajući u obzir i odvojenost i neodvojenost, oblik i prazninu, kao dva izraza Božja prirode (ili prirode duha ili stvarnosti, ako koristimo neteističke pojmove):

Sa obale, more izgleda kao ogromno polje valova od kojih je svaki zaseban i jedinstven. Ispod površine, valovi nestaju u istosti [*sameness*], u jedinstvu s

različitostima. Koji pogled je ispravan? Oba su ispravna. Za jednotu oceana valovi nisu ništa manje stvarni. Niti je valovima manje stvarna jednota oceana ... Ključ nije u napuštanju jedne istine u korist druge, nego u čvrstom držanju za obje. (Shapiro, 1996.)

Igra dualnosti istodobno je i stvarna i nestvarna. Ili možemo reći da nije ni stvarna ni nestvarna, i zato je igra. Transcendentna istina – da je zasebnost valova samo prividna – jest istina u dubini. Imanentna istina – da je svaki val različit i jedinstven – jest istina na površini. Uravnotežena duhovna perspektiva poštuje obje istine. Shapiro piše:

Nema prvoga i drugoga, nema prednosti jednoga nad drugim. Postoji samo supojavljivanje i međuovisnost ... Privremeni i kratkotrajni svijet *Yesh*-a (hebr. riječ za oblik, odvojenost) potreban je za otkrivanje moćne i vječne prisutnosti *Ayin*-a (praznine, neodvojenosti). A oboje su potrebni za izražavanje cjelovitosti Boga. (Shapiro, 1996.)

Opasnosti dehumanizacije

Vidjeti nedualnost kao jedinu istinu, a istodobno iskušenja i zaigranosti dualnosti smatrati tek iluzornima ili nestvarnima, čini teškim potpuno sudjelovanje u našoj ljudskosti, u našim egzistencijalnim problemima, i u proživljavanju iskustava. To navodi na duhovno zaobilaženje, tendenciju da duhovne ideje koristimo za izbjegavanje bavljenja osnovnim ljudskim potrebama, osjećajima i razvojnim zadacima. (Welwood 2000a)

Jednostrana transcendentalna perspektiva osobito je problematična kad je riječ o pomoći ljudima da se suoče s teškim izazovima međuljudskih odnosa. Za početak, ona tim odnosima ne poklanja mnogo važnosti jer "drugoga" niti ne prepoznaje. Advaita Vedanta učitelj H. L. Poonja izrazio je to ovako: "Znaj da je ono što se čini ljubavlju prema "drugome" zapravo ljubav Sebstva (neuvjetovanog, impersonalnog bića), jer "drugi" ne postoji. Sva ljubav je ljubav Sebstva." (1995.)

Naravno, i ovo je istina: ljubav uistinu dolazi odnekud onkraj nas, iz čistog bića, iz apsolutnog izvora koji prosijava kroz nas i one koje volimo. I esencija ljubavi zaista uključuje rastvaranje granica razdvojenosti. Ipak, definirati ljubav samo kao međusobno prepoznavanje transpersonalnog bića u ljudskom

je smislu nepotpuno i nezadovoljavajuće. Na ljudskoj razini odnos je ples dualnosti – transformirajući susret dva zasebna bića, relativnog sebe i relativnog drugog, sa svim njihovim različitostima. A taj ples u cijelosti ima svoj integritet, stvarnost i vrijednost.

Nedualna učenja čiji je naglasak na iluzornosti ljudskog iskustva mogu, nažalost, poslužiti kao još jedna dehumanizirajuća sila u svijetu u kojem je naša temeljna ljudskost na svaki način već pod opsadom. U ova teška vremena potrebna je oslobađajuća duhovnost koja će ljudima pomoći prepoznati nedualnu prisutnost kao temelj za puno nastanjenje svoje ljudskosti, a ne poslužiti kao opravdanje za nesudjelovanje u njoj. Potrebna nam je duhovna vizija koja uvažava i uključuje središnje igralište na kojem se izražava naša ljudskost – međuljudski odnos.

Međuljudski odnos: Igra dualnosti

Na Zapadu je glavni naglasak na vrednovanju ljudske domene same po sebi, s njenim mogućnostima za kreativno izražavanje, bliskosti u odnosima i strastvenoj živosti. Jedan od velikih proroka ljudske sfere je Martin Buber. Buberova imanentna perspektiva zanimljiv je kontrast naglasku na transcendentno u mnogim istočnim tradicijama. U njegovu viđenju ljudska bića ne mogu se udobno nastaniti u razrijeđenom zraku apsolutne istine. Umjesto toga, ljudski život se razvija i nalazi svoj smisao u igri dualnosti. Ljudsko postojanje doseže najpuniji izraz u i kroz našu sposobnost ostvarenja Ja/Ti odnosa sa stvarnošću u svim njenim oblicima. Susret i zajedništvo Ja i Ti podiže dualističku percepciju subjekta i objekta na višu oktavu.

Egoička svijest koja druge gleda kao "to" jest oblik monologa, jer suštinski uključuje razgovor samo sa sobom, gledajući i reagirajući na stvarnost kroz vlastite misaone projekcije. U drugoj krajnosti, suštinska značajka sfere apsolutnog bića jest tišina, jer se naša suštinska priroda ne može ostvariti ili adekvatno opisati riječima i konceptima. Buda je tu tišinu izrazio tako što je, na traženje da govori o istinskoj prirodi, pokazao cvijet u ruci. Nasuprot tome, a prema Buberovu viđenju, za potpuno nastanjenje ljudske sfere potreban je dijalog.

Dijalog je nešto puno dublje od verbalne razmjene. Njegova je suštinska značajka susretanje i uvažavanje drukčijosti [*otherness*] drugoga – kao

svetoga drugoga – što omogućuje pojavu međusobne alkemije. Njegovim riječima, "Osnovni pokret u životu dijaloga je okretanje prema drugome ... svojim suštinskim bićem prihvaćajući drugu osobu s njenom posebnošću." (1965.) Ovo je vrlo daleko od darshana s duhovnim učiteljem koji vas vidi kao apsolutna Sebstva ili ne-sebstva, koja u konačnici jeste. Iz Buberove perspektive, pokušaj da se transcendira dualnost izaziva kratki spoj u mogućnosti Ja/Ti zajedništva.

Dijalog se ne svodi na kontakt dvaju osoba. Buber govori o dijalogu s Bogom, a u tom duhu opisuje i susret sa stablom. "Primi stablo svom svojom snagom, predaj mu se ... Onda ćeš se uistinu transformirati." (Mannheim, 1974.) Čini se da je čak i veliki indijski mistik Ramakrišna prepoznao ovu svetu dimenziju dualnosti kad je izjavio: "Ne želim *biti* šećer, želim *okusiti* šećer."

Uvjetovani ego imun je na takvu vrstu transformativne razmjene jer je zapeo u subjekt/objekt percepciji utemeljenoj na prošlim situacijama. Apsolutno biće također se ne mijenja i transformira jer je bezvremeno. Ali ljudska sfera u kojoj se odvija igra dualnosti jest pozornica neprestane promjene i razvoja.

Biti svoj

Susresti se s drukčijosti, s "Ti", znači poštivati drugoga ne samo kao drukčijeg od vas, već i jedinstvenog, nesličnog bilo kome koga ste dosad sreli. Buber *jedinstvenost* ne definira kao individualizam, nego kao posjedovanje osobitog dara kojeg nitko drugi ne može ponuditi na isti takav način. Vaša prisutnost u svijetu, vaše osobno utjelovljenje, ono što imate ponuditi manifestirajući se kao "vi" – nitko drugi ne može to izraziti na isti način. Buberovim riječima:

Svaka osoba rođena u ovome svijetu predstavlja nešto novo, nešto što nije postojalo nikada prije, nešto originalno i jedinstveno. Dužnost je svake osobe ... znati i razmotriti ... da na svijetu nikada nije bilo nikoga sličnog njemu, jer da jest ne bi bilo potrebe za njegovim postojanjem. Svaka pojedina osoba je nova pojava u svijetu i pozvana je ispuniti svoju jedinstvenost. Najpreča zadaća svake osobe jest ostvarenje njegovih jedinstvenih, neponovljivih potencijala, a ne ponavljanje nečega što je postigao netko drugi, bio on i najveličanstveniji.

Istu ideju izrazio je rabin Zusya, kada je neposredno pred smrt rekao: "U svijetu

kakav će biti ja ne bih bio pitan 'Zašto nisi bio Mojsije?'. Bio bih pitan 'Zašto nisi bio Zusya?' (1970.)

Što to znači biti svoj u tom smislu, "biti Zusya"? To ne znači ponosno objaviti "Ja sam ja" – zasebna osobnost koja ima ovakav skup osobina, ovakve sklonosti, ovakvu povijest. Biti svoj u Buberovom smislu znači pronaći najdublje zakone svog bića, dopustiti svom životu da s vremenom nađe i izgradi svoj istinski put i izraziti svoje unutarnje darove i kvalitete, kroz razmjenu sa životom u svim njegovim aspektima. Biti svoj u ovom smislu ne odnosi se ni na uvjetovano ego-sebstvo, niti na apsolutno ne-sebstvo onkraj svih karakteristika, bezvremenu buda-prirodu koja je u svima jednaka. Biti svoj uključuje poštivanje sebe kao bića-u-procesu, stalno otkrivanje svojih istinskih darova i njihovo utjelovljenje u tekućoj struji vremena, povezanost s drugima i akciju. Ovo bi mogli nazvati i *istinska osoba*.

Samo istinska osoba može biti bliska, može biti povezana s drugima i sa samim sobom u bliskosti. Uvjetovani ego, identificiran s ulogama i identitetima oblikovanim u prošlosti, nije sposoban za istinski odnos s drugima. Slično tome, u bezvremenoj, nedualnoj svijesti također nema odnosa s drugima; tu je samo neposredno znanje, tiha prisutnost bez sudjelovanja u polaritetu sebe i drugih. Tako, da bi potpuno sudjelovali u međuljudskom odnosu, moramo stupiti u naš ljudski oblik – osobu, i nastaniti je.

Individuacija

Istinska osoba je sebstvo-u-procesu koje se razvija i zrije vremenom. Taj razvojni proces, kroz koji se osoba razvija i cvjeta, jest put *individuacije*. Dijalog – kreativna, transformirajuća razmjena između sebe i drugih – cvijet je individuacije. Rijetkost istinskog dijaloga u našem svijetu ukazuje i na rijetkost same individuacije. Psihoterapija može biti instrument u unaprjeđivanju individuacije, pomažući ljudima iscijeliti povrede iz odnosa, razviti njihov kapacitet za osobnu povezanost, i otkriti uvjetovane identitete koji oblikuju zaštitnu školjku ega, priječeći sjemenki osobe da procvjeta. Uolikoj mjeri *vaša* svojstvenost [*suchness*] isijava – kroz vaše lice, vaš govor, vaše akcije, vašu jedinstvenu kvalitetu prisutnosti, vaše izražavanje ljubavi – dijelom je elegancija, ali dijelom je i rezultat vašeg rada na poliranju svoje posude kako bi postala transparentna za čisto biće koje je u njenom temelju.

Individuacija, kako je ovdje opisujem, tako zalazi onkraj svjetovnog humanističkog ideala samoostvarenja – pukog nalaženja osobnog ispunjenja ili razvijanja individualnih talenata koje je samo sebi cilj. Istinska osoba je viša oktava od zasebnog individualca koji ostaje zarobljen unutar svoje individualnosti. Prema Buberu, evolucija od individualca do osobe odvija se kroz puno sudjelovanje na polju međuljudskih odnosa:

Dijalog samo između *individualca* je okvir; taj se okvir popunjava samo dijalogom *osoba*. Ali kako bi čovjek mogao od *individualca* uistinu postati *osoba*, ako ne izravnim i slatkim iskustvom dijaloga, koji ga uči bezgraničnim sadržajima unutar granica? (1965., kurziv J. W.)

Dijalog između sebe i drugih dopušta širi način bivanja ("bezgranični sadržaji unutar granica") – međupovezanu prisutnost koja se razvija u igri razlika.

Iako se istinska osoba razvija u kotlu međuljudskih odnosa, takva evolucija zahtijeva i određeni stupanj duhovne transcendencije – kapacitet za prepoznavanje svog šireg bića koje je onkraj osobe, i otvaranje prema njemu. Istinska osoba zapravo je jedan od potencijala našeg šireg bića – naći i izraziti sebe u svijetu u potpunosti, na osoban način, kroz neizrecive svojstvenosti "Ti" i "Ja". Individuacija je kovanje transparentne posude – *autentične osobe koja ono što je onkraj osobnosti izražava na jedinstveno osoban način*.

Sada možemo razlikovati apsolutnu istinsku prirodu – univerzalno bivanje koje je jednako u svima – od individuirane [*individuated*] istinske prirode – kako svaka osoba utjelovljuje apsolutnu istinsku prirodu jedinstvenim izrazom. Individuacija je proces unošenja apsolutnog u ljudsko obličje – "obličje" naše osobe, pokretane našim kapacitetom za osobnu, međupovezanu prisutnost, utjelovljenu u svijetu.

Uravnoteženo razumijevanje

Nedualni pogled koji pridaje višu vrijednost transcendentnome nego imanentnome nije u stanju prepoznati značaj individuacije, dijaloga između Ja i Ti, cijenjenja drukčijosti ili bliskih odnosa. S druge strane, čisto imanentni stav, poput Buberovog, ne prepoznaje važnu ulogu koju transcendencija – sposobnost zalaženja onkraj osobne, dijaloške sfere u nedualnu, nad-osobnu

prisutnost – ima u čovjekovu razvoju. Potreban nam je obuhvatniji pogled koji prepoznaje nedualnost transcencije i imanenciju, apsolutno i relativno, prazninu i oblik.

Takvo se razumijevanje, na različitim stupnjevima, može pronaći u budističkoj i hinduističkoj tantri, zenu, kašmirskom šaivismu, sufizmu i ostalim tradicijama koje na različite načine stavljaju naglasak na ravnotežu između obje istine. Takav pogled može u potpunosti obuhvatiti paradoks, jer prepoznaje da živimo istodobno i u obličju i onkraj obličja. Kod međuljudskih odnosa ovaj se paradoks može izraziti ovako: "Kroz tebe vidim onkraj tebe ono što izražava sebe kao tebe kojeg volim."

Jedan indijski učitelj iz Advaita tradicije, Swami Prajnanpad,* koji je studirao i Zapadnu znanost i psihologiju, zanimljiv je primjer kako takav uravnoteženi nedualni pogled može zvučati u modernom izrazu. On je izgradio učenje oslobođenja kojemu težište nije na transcendiranju dualnosti, nego na većem poklanjanju pažnje razlici između sebe i drugih:

Ego čini da vidite jedino sebe i nikoga drugoga. Ali to prestaje čim uvidite da osim vas postoje i drugi. S tim shvaćanjem dolazi i osjećaj da, poput vašeg vlastitog "Ja", i drugi imaju slično "Ja". A kada prihvatite "Ja" drugoga, onda morate i sudjelovati u njemu, njegovom načinu života, navikama i obrascima ponašanja, načinu razmišljanja – cijelom njegovom biću. Upravo kao što vi imate svoje vlastite načine, i drugi ima svoje. Čim je ta činjenica prihvaćena, naglasak na vlastito sebstvo se smanjuje.

Samo treba pokušati promatrati i vidjeti ovo: svi su različiti, svi su zasebni. Ovo je samo ovo. Ono je samo ono. Možete to zvati dobrim, ili možete to zvati lošim, ali ostaje činjenica: Ovo nije ono. Ono nije ovo. Ono je samo onakvo kakvo po sebi jest. Kako onda možete uspoređivati ovo i ono, kad je svaki od njih različit i jedinstven?

Sve se razlikuje jedno od drugoga. Ovo je jednostavno ovo, ništa nego ovo, potpuno kakvo jest, izgrađeno u vlastitoj slavi, jedinstveno. To je *brahman*, Apsolut.

Suditi znači uspoređivati; no kako je sve različito i jedinstveno, nikada se ništa ne može uspoređivati. Sve je neusporedivo, jedinstveno, i apsolutno. Ništa nije apsolutno dobro ili loše. To su samo razlike. Što onda ostaje? Drugi je ono što on jest. Probaj ga upoznati i razumjeti ako želiš to.

Tijek tuđeg života drukčiji je od tvoga. On će se kretati u skladu s njegovim

* Swami Prajnanpad imao je mali ašram u Bengaluu, a umro je 1974. On nije pisao ili držao javne govore ili satsang, nego je samo imao osobne susrete s učenicima. Njegov rad sačuvan je u pismima i nekim razgovorima koje su zabilježili njegovi učenici iz Francuske.

vlastitim okolnostima. Ako imam neku poveznicu s njim, onda bi ga zapravo trebao pokušati razumjeti. Kakva je on osoba, zašto je nešto rekao, kakav je njegov životni stav, kako se ponaša i govori? Trebao bih pokušati saznati sve to. Tek ću onda biti u stanju komunicirati s njim. Čim prihvatite "to" onakvo kakvo jest, vaš ego nestaje istog trena.

Zajedništvo s drugim znači vidjeti, razumjeti i osjetiti ga onakvog kakav jest. Razumijevanje produbljuje empatiju, empatija vodi ljubavi i zajedništvu.

Kada vidite drugoga, slobodni ste od njega. Je li ovo kontradikcija? Kad vidim da je on kakav jest, kako postajem slobodan od njega? Kako ga mogu i zadržati i biti slobodan od njega? Slobodni ste od njega kad kažete 'on jest'. Zašto? Jer od njega ništa ne očekujete!

Pokušajte jednostavno razumjeti da je on – on. Trud za razumijevanjem, osjećaj da sam razumio, oslobađa me njega. Kad razumijete da je ovo – ovo, a ono – ono, vi ste slobodni od cijelog svijeta.

Jeste li sad shvatili? Slobodan si od drugoga razumijevajući što je on. Zašto? Slobodan od koga? Od svoje vlastite mentalne kreacije, od odnosa s drugim, odnosa kojega ste skovali u vlastitoj glavi. (Prakash, 1986.)

Ova perspektiva je zanimljiva jer uvažava imanentnu istinu unutar nedualnog stava. Ona je i prilično kompatibilna s Buberovim fokusom na relacijskoj dualnosti. Swami Prajnanpad sugerira da prihvaćanje svakog bića kao jedinstvenog i različitog i poštivanje njegovih vlastitih zakonitosti raskida narcizam ega zatvorenog u sebi. Kada pokušavamo druge uklopiti u naša očekivanja ili ih ne prihvaćamo takve kakvi jesu, time zapravo sužavamo i stvrdnjavamo granice svog odvojenog sebstva. Mi sami postajemo manji. Ali, čin uvažavanja tuđe drukčijosti, puštanje da budu kakvi jesu, doslovno olabavljuje i poništava granice koje nas drže odvojenima. "Osjećaj neodvojenosti rađa se u srcu jedino prihvaćanjem onoga što je drukčije", kako je to rekao Swami (1981a).

Na taj način možemo upoznati druge u njihovoj svojstvenosti, i biti jedno s njima. Zajedništvo ili neodvojenost ne postiže se, dakle, transcendencijom razlika između sebe i drugoga, nego potpunim dopuštanjem njegove drukčijosti – što prirodno potkopava samo-usmjerenost.

Swami Prajnanpad prepoznao je ovdje prisutni paradoks, pitajući: "Kako mogu biti jedno s nekim smatrajući ga drugim entitetom? ... Čini se da to nema nikakvog smisla ... Ipak, jedino prihvaćanjem nekoga kao drugog entiteta taj drugi entitet nestaje. Kontradikcija, uistinu ..." Ako dopustim da drugi bude naprosto ono što on, ona ili ono jest, bez nametanja svojih sklonosti i bez

pružanja ikakvog otpora, drugi prestaje biti nešto zasebno i daleko, odvojeno od mene. 'Ja' se susreće i miješa s drugim na otvorenom polju svjesnosti, gdje sebičnost i drugost [*otherness*] blijede i nestaju. Tada 'Ja' otkriva što uistinu znači voljeti – otvoriti se drugima onakvima kakvi jesu, bez nametanja vlastitih sudova i programa.*

Swami Prajnanpad pita: "Što ste 'vi'? Savršeno 'vi' je uvijek u kontaktu. Uvijek u kontaktu." Ovo je vrlo blizu Buberove ključne izjave, "Svo stvarno življenje jest susretanje." Ali Swami Prajnanpad zašao je daleko iza Bubera, vidjevši relativnu igru dualnosti kao polaznu točku prema apsolutnoj nedualnosti. Istinski kontakt, kaže on, "uvijek je advaita, nedualan". U potpunom prihvaćanju i otvorenosti prema drugome kao jedinstvenom biću kakav on, ona ili ono jest, "vi postajete jedno s tim. Paradoks, zaista." I, "ono što se u konačnici događa je da takvo prihvaćanje postaje sveprožimajuće. Ništa uistinu ne ostaje strano. Ne postoji ništa drukčije ... Dualnost, koja je uzrok svim konfliktima, podjelama, neskladu – sve to prestaje postojati ..." (Prakash, 1986.)

Biti jedno sa svojim iskustvom

Ovakva uravnotežena nedualna perspektiva nije tek učenje za prijatelje i ljubavnike, već ima implikacije za našu cjelokupnu orijentaciju prema životu. Prema Swami Prajnanpadu, dopuštanje svakom elementu, svakom biću, svakom trenutku da naprosto bude ono što jest u tom trenutku, ukorijenjeno u vlastitoj svojstvenosti, omogućuje otkrivenje *brahmana* – esencije stvarnosti koja je viša od ijednog individualnog oblika. Apsolutno *jest* ono što se odvija u datom trenutku – u vama i u svijetu. U klasičnom Istočnom izrazu: "praznina *jest* oblik", ili "brahman *jest* svijet".

Budući da se svaki element stvarnosti – svako biće, svaki trenutak u vremenu, svako iskustvo – razlikuje jedan od drugoga, to znači da se sve uvijek pojavljuje svježije i jedinstveno takvo kakvo jest. Činjenica da se sve pojavljuje svježije i jedinstveno u svakom trenutku znači da su sve stvari, bića i pojave inherentno samo-slobodne, oslobođene od svih koncepata koje imamo o njima,

* Ova perspektiva nudi i duhovni temelj u pristupu terapiji parova, prepoznavši da intimnost raste iz diferencijacije, iz sposobnosti partnera da u potpunosti uvažavaju sebe i drugoga, uz sve postojeće razlike.

a koji se zasnivaju na uvjetovanjima iz prošlosti. Slično tome, živi, dišući proces – mi – uvijek je slobodan od svih koncepata i vjerovanja koje imamo o sebi. Dopuštanje svojim iskustvima da *budu* pomaže nam napraviti važan pomak – u taj bezgranični, sveobuhvatni prostor čistog bivanja koje *jest*. U tom trenutku mali, ograničeni, dualistički ego otpada.

Dakle, apsolutno se otkriva dopuštajući relativnome da bude kakvo jest. Zato nema potrebe apsolutnom bivanju davati poseban status, odvojen od relativnih procesa oblika koji evolviraju u vremenu, jer oni su neodvojivi. Ta nas spoznaja čini slobodnima da se fluidno krećemo između sudjelovanja u našem iskustvu i otkrivanja njegove prostrane, neizrecive prirode, ne smatrajući ni jednu stranu stvarnijom od druge. Nema potrebe stvarati podjelu između dualnosti i nedualnosti.

Tako, ako ste upravo sada ljuti i uzrujani, svaki pokušaj da odbacite, promijenite ili transcendirate tu emociju samo će stvoriti veću dualističku podjelu. Vaša ljutnja u ovom je trenutku također apsolutna; to je način na koji se manifestira apsolutno – istina koja je onkraj svih oblika. A ako se možete otvoriti ljutnji i biti jedno s njom, onda će se tijekom stvarnosti nastaviti razvijati i evolvirati bez da se zamrzne u kruto stanje. Tada postajete slobodni od ljutnje. Upravo kao što se svako biće razvija prema vlastitim zakonima, svako stanje uma prirodno će se razviti i poći dalje od oblika koji trenutno zauzima, ukoliko mi ne opstruismo taj proces.

Swami Prajnanpad uspoređivao je oslobađanje sa zrelim voćem koje se otpušta s grane i pada na zemlju. Kao zrenje čovjekovog razvoja, oslobađanje nije superiorno individuaciji, kao što ni plod nije superioran cvijetu iz kojega se razvio (1981b). Svi elementi stvarnosti i svaki stupanj razvoja, jedinstveni i različiti od svih ostalih, imaju jednaku vrijednost. Na taj način, dualnost (*dvaita*) pruža sredstvo koje nam omogućuje spoznaju nedualnosti (*advaita*):

Život je *dvaita*, sve ima dva aspekta ... Sve aktivnosti odvijaju se u *dvaiti*: vi ste *dvaita* ovdje i sada! Počnite od ove *dvaite*, vidite *dvaitu*, spoznajte *dvaitu*, ispunite *dvaitu*, pustite *dvaitu* da izbljedi i nestane. A to je *advaita*: ne zaboravite tajnu i misterij akcije: budite gdje jeste, prerastite sebe, i potpunost će se automatski manifestirati. Budite što jeste, sada i ovdje: to znači biti *advaita* sada i ovdje ... Budite iskreni prema sebi, budite iskreni intelektualno, emocionalno, i u akciji! To znači biti Apsolutan sada i ovdje. Ne dijelite sebe na: (1) ono što ste sada i ovdje (relativno), i (2) ono što bi trebali biti (apsolutno). Ova podjela, ova

dualnost, korijen je sve nesreće. Vi ste ono što jeste sada i ovdje - to je jedino 'vi' koje poznajete ... I idete dalje i dalje, jednostavno zato što niste ništa drugo do dinamični proces. Pupoљak je pupoљak sada i ovdje ... Pupoљak će procvjetati i ispuniti svoje postojanje. Kako? Ispunjavajući uvjete u kojima jest ... Možete početi samo onakvi kakvi ste sada – kao individualac i kao osoba. (1981b, p. 8, 11, 12)

Ova perspektiva izmiče dvjema najvećim zamkama na duhovnom putu – duhovnom zaobilazanju i duhovnom superegu (Welwood 2000b) – a to su načini kojima sebi namećemo višu duhovnu perspektivu koja leži daleko izvan našeg trenutnog stanja, kreirajući tako daljnju unutarnju podjelu. Kada čovjek pokušava zaobići ili preuranjeno transcendirati svoje psihološko stanje nastojeći živjeti prema nekom uzvišenom duhovnom idealu, time vrši nasilje nad sobom kakav je sad. A to ojačava duhovni superego, unutarњи glas koji čovjeku govori da bi trebao biti nešto drugo od onoga što jest, gurajući ga u još veće odvajanje od samog sebe.

Psihoterapija u duhovnom okviru

Zanimljivo je da je Swami Prajnanpad 1920-ih proučavao i cijenio Freuda, razvijajući svoju inačicu psihoterapije koju je prakticirao sa svojim učenicima. Tako nešto bilo je moguće samo nedualističkom učitelju s uravnoteženom perspektivom, s razumijevanjem da se apsolutno – u obliku vas i vašeg iskustva – prirodno otkriva i ostvaruje u i kroz ono što vi jeste u svakom pojedinom trenutku.

Ovakvo razumijevanje nudi i nedualni okvir za rad na emocijama i psihološkim blokadama, pristup koji sam opisao kao "psihoterapija u duhovnom okviru" (Welwood, 2000c). Srce ovog pristupa, kako ga prakticiram u svom radu, jest ono što sam nazvao "neuvjetovana prisutnost" – naučiti biti prisutan u svome iskustvu baš onakvom kakvo jest. Ako patite, morate to iskustvo propatiti u potpunosti. Ako možete prihvatiti svoju bol i biti jedno s njom, s vašom konfuzijom, vašim emocijama, vašim reakcijama na zadovoljstvo i bol i vašim otporom, ako možete ući u ta iskustva u potpunosti, izravno, intimno, ona mogu teći kroz vas slobodno i fluidno. To će pokrenuti prirodni razvoj u smjeru istinitosti, suosjećanja i oslobađanja (Welwood, 2000d).

Izravno povezivanje s onim što jest potječe razvoj kroz dva različita pravca: afektivni i kognitivni.

Afektivni rad

Osnovni problem čovjeka jest što se boji svog iskustva. Budući da se emocije često čine prijetećima i preplavljujućima, one se potiskuju, izbjegavaju ili poriču – što izaziva daljnju unutarnju podjelu između tijeka iskustva i egoičkog uma koji nastoji kontrolirati iskustvo. Ako možemo naučiti prihvatiti, dopustiti, otvoriti se i biti jedno s onim što osjećamo, naše se iskustvo prirodno razvija i odvezuje svoje čvorove, otkrivajući šire kvalitete bivanja bez ega – poput suosjećanja, snage, jasnoće, mira, ravnoteže, uzemljenosti – koje emocionalni čvorovi obično prikrivaju i zasjenjuju.

Kognitivni rad

Drugi problem koji ljudi općenito imaju jest da ne prepoznaju što se uistinu događa, već su umjesto toga zaslijepljeni i pogrešno vođeni svojim mislima – pričama i filmovima koje um projicira na stvarnost, a koji se temelje na scenarijima i identitetima oblikovanima u prošlosti. Psihoterapija može razotkriti taj problem pomažući ljudima da prepoznaju razliku između "stvari kakve jesu" i njihove mentalne obloge.

Primjerice, supruga na suprugovo odbijanje reagira ljutnjom i optuživanjem, što ga još više udaljava od nje. Ona bi prije svega trebala poraditi na svojoj emocionalnoj reakciji, učeći kako da se otvori ljutnji umjesto da se nastoji nje riješiti prazneći je na svog supruga. Onda može početi uviđati što se zaista događa, neovisno o njenoj emocionalno opterećenoj interpretaciji.

Ona bi za sebe mogla uvidjeti da je ljutnja potaknuta filmom koji se odvija u njenom umu – "Ja mu nisam važna" – što opet služi kao okidač za još veći horror-film, koji datira nazad u djetinjstvo – "ja uopće nisam važna". Promatrajući svoj osjećaj nevažnosti, ona uviđa da je imala poteškoća u shvaćanju da je u redu imati emocionalne potrebe ili ih jasno izraziti.

Na temelju ovog nedostatka osjećaja da ima prava na nešto, ona stvara situacije u kojima ljudi imaju tendenciju da je odbijaju, čineći da se osjeća frustriranom, praznom i očajnom. Obrazac frustracije je ono što čini da pretjerano reagira na suprugovu nepažnju. Prema tome, njen rad uključuje

oslobađanje od vjerovanja da nije zavrijedila dobiti ono što joj treba, tako da bude u stanju priznati svoje emocionalne potrebe i izraziti ih jasno i izravno.

Takav rad na sebi omogućit će joj da uvidi kako je njen suprug sklon povlačenju jer mu je teško nositi se s njenom ljutnjom bez zapadanja u samo-optuživanje. On je uplašen njenom intenzivnošću, njenim emocionalnim reakcijama i sklonosti kritiziranju. Uviđanje da se on povlači zbog toga, a ne zato što mu nije važna, pomaže joj u daljnjem oslobađanju, omogućujući joj da nađe nove načine nošenja sa situacijom.

Nalaženje apsolutne istine u relativnom iskustvu

Onima koji se strogo drže transcendentalnog nedualnog pogleda često je teško razumjeti vrijednost psihološkog rada na iskustvima. Zašto istraživati ili se upuštati u emocionalnost svakodnevnog života, argumentiraju oni, kad je ona samo simptom egocentričnosti, neznanja, dualističke fiksacije?

Premda ovaj argument ima određenu logiku, on može voditi duhovnom zaobilaženju – izbjegavanju kaosa i nesigurnosti osobne egzistencijalne situacije – prije nego istinskoj "mudrosti onkraj svega". Kako je moguće istinski zaći onkraj stanja s kojima se nismo u potpunosti suočili? Kad se nedualna perspektiva koristi za racionalizaciju duhovnog zaobilaženja, ona postaje instrument za povećanje odvojenosti.

Swami Prajnanpadino učenje daje primjer kako se može raditi izravno na emocionalnim turbulencijama unutar šire perspektive transcendentne istine.

U svjetlu apsolutne nedualnosti, emocionalne reakcije su upozorenje da još niste u Istini ... Emocija je iluzija jer je kreirana mišlju, koja želi nešto što nije ... No iz imanentne perspektive, jednom kad se emocija pojavi ona *jest* Istina na neko vrijeme. Zašto? Zato što je tu. I ne mogu je poreći ... Neka bude. Dopustite da se izrazi. Budite s tom emocijom, budite ta emocija ... Onda ćete vidjeti kako će brzo nestati ... (Roumanoff, 1989).

Objedinjujući ova dva pogleda, Swami Prajnanpad izrazio je paradoks dvostruke vizije:

Emocija je iluzija, nema sumnje, ali ta je emocija stvarna, iako je iluzija. Ona je Istina jer je tu. Kako kontradiktorno! (Roumanoff, 1989)

Kako bi izbjegli duhovno zaobilaženje, transcendentna istina treba biti utemeljena u spremnosti da zagazimo i uronimo u olujne valove imanencije. Trebamo proširiti jednadžbu koja nudi izbor samo između samsaričkog, dualističkog uma i prosvijetljene, nedualne svjesnosti. Trebamo u jednadžbu uključiti treći, posrednički član – relacijsku igru ljudskog iskustva, gdje se evolucija događa kad se Nebo manifestira na Zemlji, kad beskonačno preplavi konačno, a vječnost se utjelovi u vremenu.

Otvaranje cjelovitoj igri ljudskog iskustva stvara mogućnost iznenadnog osvita budnosti, u tibetanskoj Mahamudra tradiciji poznate kao "mudrost rođena iznutra". To je iznenadno otpadanje dualističkih fiksacija, što omogućuje izravni, često iznenadni ulazak u stanje nedualne prisutnosti. Događa se na samoj oštrici žileta gdje dolazi do trenja između neznanja i jasnoće, pojavnosti i praznine, zaglavljenosti i slobode, i gdje su njihovi neizmjerni kontrasti okidač za trenutak žive budnosti usred ovosvjetske zbrke. Kada spoznamo da se neuvjetovana svjesnost može pojaviti u svakom trenutku, bilo kad, neovisno o tome koliko patimo, onda igra bivanja osobom, bivanja u odnosu, suočavanje s našim neurozama i prihvaćanje iskustvenih procesa onako kako se odvijaju – sve to može postati sredstvo za buđenje jasnoće prisutnosti koja je rođena u samom srcu dualnosti.

Sama naša otuđenost i neuroza, onda kad se u potpunosti suočimo s njima, postaju sjeme mudrosti. Pokušaji transcendiranja naših ljudskih mana i nesavršenosti, naših "grijeha i pokvarenosti" ne oslobađaju nas od njih. Jedino svjesno ulaženje u njih i svjesna patnja omogućuju da se iscrpi njihov momentum, da prodemo kroz njih i završimo s njima. Swami Prajnanpad taj je proces potpunog, svjesnog iskustva zvao *bhoga*: "Ono što oslobađa jest *bhoga*." (Prakash, 1986)

Vjera koja je ovdje potrebna jest spoznaja da je sve što iskusimo u tom trenutku istina; to je sve s čim trebamo raditi, jer u tom je trenutku to "ono što jest". Budući da su konflikt i neuroza samsaričkog ega također "ono što jest", iskusiti ih izravno i u potpunosti jest buđenje. Jer, probuđenost dolazi kroz ulaženje u ono što jest, a ne udaljavanjem od toga. Tako, ako možemo ostati otvoreni i prisutni u iskustvu koje nadolazi, ma koliko se ono činilo neurotičnim, otkrivamo – bilo postupno, psihološkim istraživanjem, ili iznenadno, unutar njom mudročću – da to iskustvo nije kruto, fiksirano ili definirano kako se ispočetka činilo. Kada počne teći, odvijati se, zreti i

oslobađati se, ono otkriva svoju istinsku prirodu kao igru originalne budnosti, utjelovljene u ljudskom obličju.

Međuljudski odnos kao evolucijska zadaća

Premda su mnogi veliki yogiji, sveci i mudraci kroz tisućljeća shvaćali da je 'mudrost onkraj svega' ta koja transcendirira sve oblike, sve razdore, svu dualnost, ta razina razumijevanja nije baš duboko prodrila u tkanje svjetovnog života na ovoj planeti. Zašto se Kraljevstvu Nebeskom, ili barem relativno prosvijetljenom društvu, bilo tako teško manifestirati na Zemlji?

Nema sumnje da za to postoje mnogi razlozi. Ali vjerojatno dijelom i zbog toga što još nismo naučili potpuno boraviti u svojoj ljudskosti, a isto tako biti sposobni zaći onkraj nje, biti istinska osoba, s jednom nogom u apsolutnome, a s drugom uronjenom u transformativni proces međuljudskog odnosa. Ako je naš fokus isključivo na oslobađanju od samsare i ne zanima nas utjelovljenje u istinskoj osobi – kroz odnos, dijalog i individuaciju – gdje će onda Kraljevstvo Nebesko pustiti korijenje na Zemlji?

Najveće bolesti ove planete – rat, siromaštvo, ekonomska eksploatacija, ekološka devastacija – sve potječu od naše nesposobnosti da toleriramo razlike, sudjelujemo u inteligentnom dijalogu i postignemo međusobno razumijevanje. Društvene organizacije na svakoj razini – brakovi, obitelji, škole, korporacije, nacije – u neredu su. A duhovne zajednice teško da su pošteđene od razarajućih ratova, podjela i političkih spletki kojima je podlegla većina svjetovnih organizacija.

Sva velika postignuća na području duhovne prakse i spoznaje, koliko god čudesna bila, teško da su počela transformirati opću kvalitetu ljudskih odnosa na ovoj planeti, koji su još uvijek pokretani najprimitivnijim motivacijama i emocijama. Kako je pisao pjesnik Rilke: "Ljudska bića da vole jedni druge, to je najteža od svih naših zadaća".

Samo po sebi, voljeti zasigurno nije teško, jer je otvorena, voleća prisutnost svojstvena, suštinska kvaliteta same naše prirode. Zašto je onda tako teško utjeloviti tu otvorenu prisutnost u odnosu na druge ljude, pod svim okolnostima? Izvor ovog problema djelomično leži u ranoj povrijeđenosti u odnosima povezanosti kroz ljubav, a koju smo pretrpjeli u djetinjstvu – što osobito prevladava u modernim društvima. Iz tih povrijeđenosti razvijaju se

nezdravi obrasci odnosa, koji se nesvjesno nastavljaju unatoč našim najboljim namjerama.

Bolna je istina da duhovna ostvarenja često ne liječe naše duboke rane u području ljubavi, niti se prevode u vještu komunikaciju ili međusobno razumijevanje. Posljedica toga je da se mnogi duhovni praktičari – učitelji i učenici podjednako – ili povlače iz sudjelovanja u osobnim, bliskim odnosima, ili zastrane na drugi način, imajući u odnosima iste teškoće i probleme poput svih ostalih. Premda prema drugim bićima mogu imati namjere pune ljubavi i suosjećanja, većina modernih duhovnih praktičara svejedno nastavljaju djelovati iz nesvjesnih obrazaca razvijenih u djetinjstvu. Ono što je ovdje često potrebno jest psihološki rad koji će nam omogućiti da osvijestimo pozadinsku psihodinamiku koja održava ove obrasce.

Swami Prajnanpad prepoznao je značaj ovog raskoraka između duhovne prakse čovjeka i njegove sposobnosti da je utjelovi u svojim odnosima, često govoreći učenicima koji su željeli učiti od njega da "donesu certifikat od supruge". On je vidio brak kao osobito moćni lakmus test nečijeg razvoja, jer u njemu je čovjek "potpuno izložen ... Sva osobitost, sva takozvana slabost tu su ogoljeni. Zato je to područje testiranja. U samačkoj duhovnoj praksi duhovni aspirant može postići savršenstvo i osjećati: 'Oh! Uspio sam, oh, postigao sam jednotu.' Ali u braku "sve postaje zbrkano". Yogiji otkrivaju da je njihovo takozvano ostvarenje "bilo samo na površinskoj razini. Ono nije prodrlo duboko unutra. Samo se činilo da jest. Dok se ne testirate na tlu na kojem ste potpuno izloženi, sva ta vanjska postignuća su lažna. U tome je bit, i to morate shvatiti u potpunosti." (Prakash, 1986)

Dakle, umjesto da poteškoće u međuljudskim odnosima olako pripisujemo opakosti samsare, možda bi odnose trebali usuglasiti s njihovim istinskim značenjem – prepoznajući vrhunski evolucijski izazov koji oni predstavljaju. To je veličanstvena divljina u kojoj čovječanstvo jedva da je počelo pronalaziti svoj put. Razvijanje svjesnijih odnosa važan je sljedeći korak u ljudskoj evoluciji. (Welwood, 1990.) A ono zahtijeva kombiniranje nedualnog ostvarenja – koje poništava fiksaciju na odvojeno sebstvo – s pomnom pažnjom prema relacijskim obrascima koji blokiraju ili iskrivljuju slobodan tijek voleće prisutnosti.

Ako bi jedina dva izbora koja imamo bila živjeti u samsaričkom egu ili u našoj široj buda-prirodi, kopanje po svim ovim zbrkanim pitanjima,

emocionalnim konfliktima i komunikacijskim problemima ne bi bilo od velike vrijednosti. Takvo 'prljanje ruku' samo bi bilo ometanje buđenja za našu širu prirodu. Ali ako dopustimo treću istinu – istinsku osobu – rad na pitanjima međuljudskih odnosa ima stvarni značaj i vrijednost. Jer, takav rad pomaže osobi da se razvije i napreduje, da postane transparentnija posuda u kojoj se apsolutna istina utjelovljuje na zemaljskom planu.*

Naravno, ukoliko se prepustimo isključivo osobnom životu, sa svim njegovim beskrajnim problemima u odnosima, najvjerojatnije nikada nećemo pronaći istinsku slobodu ili mir. Ali opasnost prebrzog skliznuća u širu stvarnost bezvremene, neosobne budnosti je u tome što transcendenciju možemo iskoristiti za nijekanje ili izbjegavanje naše nedoraslosti u odnosima, i tako propustiti da postanemo u potpunosti ljudski.

Pridavanje prave važnosti međuljudskim odnosima, i prihvaćanje njihovih izazova kao integralnog dijela duhovnog puta, zahtijeva dvostruku viziju: cijjenje angažmana u ljudskim uvjetima i oslobađanja od njih kao isto-vrijednih, ko-kreativnih istina. U skladu s takvim prepoznavanjem, nedualna svjesnost može poslužiti kao temelj za svjesniju prisutnost u ljudskoj inkarnaciji. To je nemapirani teritorij koji još čeka da bude istražen.

Reference

Buber, M. *The way of man, according to the teaching of Hasidism*. New York: Citadel, 1970.

Buber, M. *Between man and man*. New York: MacMillan, 1965

Dürckheim, K.G. *Absolute living: The otherworldly in the world and the path*

* Razlika između dvo-pojmovnog (ego/biće) i tro-pojmovnog (ego/osoba/biće) pogleda vodi mnogim različitim posljedicama. Primjerice, u dvo-pojmovnom viđenju vaša bi ljutnja na partnera bila viđena kao izraz ega, i prema tome nešto što treba odbaciti ili prevladati. Ali u tro-pojmovnom viđenju vaša bi ljutnja mogla imati smisao i značenje koje bi trebalo razumjeti i uvažiti takve kakvi jesu. Ona bi mogla ukazati na važne smjernice za rast i razvoj. Naravno, ljutnja je potpuno reaktivna i stoga neprikladna za izražavanje. Ali, izražavanje ljutnje isto tako vam može pomoći da naučite izboriti se za sebe, ili može primorati vašeg partnera da se suoči s vlastitim uvredljivim, narcističkim tendencijama. Možda prebrzo i prelako krenete opraštati zato što vam je ugodnije oprostiti i zaboraviti nego priznati svoju povrijeđenost zbog partnerovog odnosa prema vama. Možda je u toj situaciji smjer rasta za vas kao osobu, unatoč onome što kaže većina knjiga o duhovnosti, da otvoreno izrazite svoju ljutnju. A ako to učinite spretno, a ne ratoborno, to može poslužiti i vašem partneru, dajući mu uvid u elemente njegove karakterne strukture na kojima bi trebalo poraditi.

to maturity. New York: Arkana, 1992

Mannheim, R. *Martin Buber*. New York: Twayne, 1974

Poonja, H.W.L. *The truth is*. San Anselmo, CA: VidyaSagar Publications, 1995

Prajnanpad, S. *Collected letters, vol. 3*. New Delhi: Adhikarilal Sadh, 1981a

Prajnanpad, S. *Collected letters, vol. 1*. New Delhi: Adhikarilal Sadh, 1981b

Prakash, S. *L'expérience de l'unité*. Paris: Editions Accarias, 1986. Citati su iz neobjavljenog teksta na engleskom jeziku.

Roumanoff, D. *Un maitre contemporain*. Paris: La Table Ronde, 1989. Citati su iz neobjavljenog teksta na engleskom jeziku.

Shapiro, R. *Open Secrets*. Durham, N.C.: Human Kindness Foundation, 1994.

Trungpa, C. Neobjavljeni transkripti

Welwood, J. *Journey of the heart: The path of conscious love*. New York: Harper Collins, 1990.

Welwood, J. Between heaven and earth: Principles of inner work. In J.

Welwood, *Toward a psychology of awakening*. Boston: Shambhala, 2000a

Welwood, J. Embodying your realization: Psychological work in the service of spiritual development. In J. Welwood, *Toward a psychology of awakening*. Boston: Shambhala, 2000b

Welwood, J. Reflection and presence: The dialectic of awakening. In J.

Welwood, *Toward a psychology of awakening*. Boston: Shambhala, 2000c

Welwood, J. The unfolding of experience: Psychotherapy and beyond. In J.

Welwood, *Toward a psychology of awakening*. Boston: Shambhala, 2000d

Objavljeno u: J. Prendergast, S. Krystal, & P. Fenner (Eds.), *The Sacred Mirror*, St. Paul, MN: Paragon House, 2003. Copyright © John Welwood. Sva prava pridržana.

Odabrala i prevela: Ivana Beker